चन्द्रा० १६७० । इत्यादयस्तेषामैक्यं कृत्वा भुज्यमान राशेर्ये भुक्तभागास्तांस्तदुदयासुभिः सङ्गुण्य त्रिंशता ३० विभज्य लब्धासवोऽपि तत्र ज्ञेयाः एवं मध्यार्कभुक्तासवः स्युः। भदिनान्नादूर्ध्वं तावत्स्वात्मके काले सङ्गायां मध्यमसार्कस्योदयः। तत्काले हि ग्रहाः साध्याः अथ चाहर्गणेन ये सिद्धाः मध्यमार्ककलामितेऽस्वात्मके काले भदिनान्नादूर्ध्वं जाताः, अतोऽस्मानां कलानां च यदन्तरं तेनार्कोदयोऽन्तरितः। अतस्तदुदयान्तराख्यं कर्मोच्यते तैरन्तरासुभिर्भगतिं सङ्गुण्यार्कसावनाहोरात्रासुभि २१६५९ विभज्य लब्धकला यत्रे ऋणं कार्यः यदि कलास्योऽसवोऽल्पकाः स्युः, अन्यथा धनं, यदि तु स्वदेशोदयै र्मध्यमार्कभुक्तानस्मानीयेदं कर्म कृतं तदौदयिकानां ग्रहाणां चरकर्मापि कृतं स्यात् यदि तु स्फुटार्कभुक्तानस्मान् स्वोदयासुभिरानीयेदं कर्म कृतं तदोदयान्तरभुजान्तर चरकर्माणि त्रीण्यपि कृतानि स्युः तर्हि कथमिदमुदयान्तराख्यं कर्माद्यैर्न कृतं तदाह यतोऽन्तरं तच्चलमत्यल्पञ्च तत्र चरणान्तेषु चतुर्ष्वपि अन्तराभावः तन्मध्येऽन्तरस्य दृष्टिस्तवो। इदानीं देशान्तरस्वरूपमाह" प्रमि० "येऽनेन सङ्गोदयकालिकास्ते देशान्तरेण स्वपुरोदये स्युः। देशान्तरं प्रागपरं तथान्यद्याम्योत्तरं तच्चरसंज्ञकम्" शि०। "ये उदयान्तरकर्मणा सङ्गायामौदयिका ग्रहा जातास्ते देशान्तरकर्मणा स्वपुरौदयिकाः स्युः। तच्च देशान्तरं द्विविधम् एकं पूर्वापर,मन्यद्याम्योत्तरं तच्चरसंज्ञकं तत्र तावत्पूर्वापरमाह" प्रमि०। "यल्लङ्कोज्जयिनीपुरोपरिकुरुक्षेत्रादिदेशान् स्पृशत् स्थलं मेरुगतं बुधैर्निगदिता सा मध्यरेखा भुवः। आदौ प्रागुदयोऽपरत्र विषये पश्चाद्भि रेखोदयात् स्यात्तस्मात् क्रियते तदन्तरभवं क्षेत्रेष्वृणं वं फलम्" शि०। "लङ्काया मेरुमर्ध्वं नीयमाना या रेखा उज्जयिनीकुरुक्षेत्रादिदेशान् स्पृशन्ती याति सा मध्यरेखेत्युच्यते। रेखायां यदार्कोदय स्तत्कालात् पूर्वमेव पूर्वदेशे भवति रेखोदयकालादनन्तरं पश्चिमदेशेऽर्कोदयः। तदन्तरकालस्तदन्तरयोजनैः स्वस्वभूपरिधिप्रमाणेन ज्ञायते यदि स्फुटपरिधियोजनैः षष्टि ६० घटिका लभ्यन्ते तदा रेखास्वपुरयोरन्तरयोजनैः किमितीति त्रैराशिकेन देशान्तरघटिकाः लभ्यन्ते मध्यमग्रहाऽर्थ चागीता ग्रहास्तु भिन्नुपातः यदि घटीभिश्चा ग्रहस्य गतिकला लभ्यन्ते तदा देशान्तरघटीभिः किमिति अथ योजनैरेवाऽनुपातः। यदि स्फुटपरिधियोजनैर्गतिः प्राप्यते तदा देशान्तरयोजनैः किमिति फलं कलाः प्राग्वत्, यतस्तत्रा दावुदयः पश्चाद्भवनं यतस्तत्र रेखोदयादनन्तरमर्कोदय इत्युपपन्नम्। इदानीं भूगोले स्फुटपरिधिप्रदेशं स्फुटतानुपातं चाह" प्रमि० "स्वदेशमेर्वन्तरयोजनैर्यल्लम्बांशजैर्मेरुगिरेः समन्तात्। हृत्तं स्फुटो भूपरिधिर्यतः स्यात्त्रिज्याहृतो लम्बगुणः कृतोऽस्मात्" शि० "स्वपुरस्य मेरुगर्भस्य चान्तरे यावन्ति योजनानि तावन्ति लम्बांशजानि यतो निरक्षदेशस्वपुरान्तरयोजनान्यक्षांशजानि, भागेभ्यो योजनानि च व्यस्तमित्युपपद्यत इत्यर्थः तैर्लम्बांशजैर्योजनैर्मेरुगिरेः समन्ताद्वृत्तसत्पद्यते स स्फुटं भूपरिधिः यो मध्यपरिधिः पठितः स निरक्षदेशोपरि। अयन्तु स्वपुरोपरि,अतः किञ्चिन्न्यूनो भवति अथ तदानयनं मध्यपरिधेरभीष्टत्रिज्याहृतं व्यासार्धं प्रकल्प्य तस्मिन् व्यासार्धे स्वपुरे यावती लम्बज्या तावत् स्फुटपरिधेर्व्यासार्धं भवितुमर्हति अतस्तेन त्रैराशिकं यदि त्रिज्याव्यासार्धे मध्यमः परिधिर्लभ्यते तदा लम्बज्यामिते कः इति फलं स्फुटपरिधिरित्युपपन्नम्" प्रमिताक्षरा।

इष्टकाले लग्नाद्यानयनम् अल्पमध्ये ५१९ पृष्ठे सङ्गोदयप्रमाणदर्शनपूर्वकसङ्गप्रायम् विशेषस्तु शि० शि०। "तात्कालिकार्केण युतस्य राशेर्भुक्तभागैर्गुणितोदयात् स्यात्। भोग्यासवः खाग्निहृतादवाप्ता भुक्तासवो भुक्तलवैः स्फुटैवम्। इष्टासुसङ्गादपनीय भोग्यास्तदयतो राश्युदयांश येवम्। अथ सङ्गतं खाग्निगुणं लयाद्यमशुद्धपूर्वैर्भवमैरजाद्यैः। युक्तं ततः स्यादनयनांशहीनमिष्टासवोऽल्पा यदि भोग्यतेभ्यः। त्रिंशद्गुणाः स्वोदयभाजितास्ते लग्नांशयुक्तो रविरेव लग्नम्" शि०। "यस्मिन् काले लग्नं तेवं तस्मिन् काले तात्कालिकोऽर्कः सायनांशः कार्यः। तेनार्केण युतस्य राशेर्ये भोग्यांशास्तैस्तदुदयासवो गुणयित्वा त्रिंशता भाज्याः। ये लब्धास्ते भोग्यासवः स्युः। अथेष्टासुभ्यो भोग्यासून् विशोध्य तदयतो यावन्त उदयाः शुध्यन्ति तावन्तः शोध्याः। ततः शेषात् स्वरामगुणादशुद्धोदयेन भक्ताद्यल्लब्धमंशाद्यं तदशुद्धोदयात् पूर्वं यावन्तो मेषाद्य उदयास्तावद्भी राशिभिर्युतमयनांशैश्च रहितं तल्लग्नं स्यात्। अथ यदीष्टासवो भोग्येभ्योऽल्पः तदेष्टासवस्त्रिंशद्गुणास्तदुदयासुभिर्भाज्याः। फलेनांशाद्येन युतो रविर्लग्नं स्यात्" प्रमि० लग्नांशादिना कालानयनं तत्रैव दर्शितं यथा "अर्कस्य भोग्यस्तनुभुक्तयुक्तो मध्योदयाढ्यः समयो विलग्नात्। यदैकभे लग्नरवी तदा तद्भागान्तरंस्वोदयखाग्निभाग्यः। लग्नेऽल्पके तु द्युनिशात् स शोध्यस्तात्कालि-